

**Introïtustekst:** Genesis 33: 8-16

‘En wat is de bedoeling van die hele schare die ik ben tegengekomen?’ vroeg Esau. Jakob antwoordde: ‘Die was bedoeld om mijn heer gunstig te stemmen.’ Maar Esau zei: ‘Ik bezit genoeg, broer, houd jij maar wat je hebt.’ ‘Nee,’ zei Jakob, ‘als je mij goedgezind bent, neem dat geschenk dan alsjeblieft van mij aan, want oog in oog staan met jou is niets anders dan oog in oog staan met God, en toch ontvang je mij welwillend. Neem toch aan wat ik je heb laten brengen en waarmee God mij heeft gezegend, want God is mij goedgezind geweest en ik heb alles.’ Omdat hij bleef aandringen nam Esau het aan.

Hierna zei Esau: ‘Laten we verdergaan, ik zal je vergezellen.’ Maar Jakob antwoordde: ‘Mijn heer weet hoe zwak kinderen zijn, en ik heb de zorg voor zogende schapen, geiten en runderen. Als die ook maar één dag worden opgejaagd, gaan ze allemaal dood. Laat mijn heer toch voor zijn dienaar uit trekken, dan zal ik hem op mijn gemak naar Seïr volgen en mij aanpassen aan het tempo van het vee dat ik bij me heb en aan dat van de kinderen.’ Esau zei: ‘Laat me dan tenminste een paar van mijn mannen bij je achterlaten.’ Maar Jakob sloeg dat af: ‘Waarom al die moeite? Het is mij voldoende dat mijn heer mij goedgezind is.’

Diezelfde dag nog keerde Esau terug naar Seïr. Jakob echter reisde naar Sukkot en bouwde er een huis. Ook maakte hij hutten voor zijn vee; vandaar dat die plaats Sukkot heet.

**Lezing:** Lucas 15: 11-32

Vervolgens zei Hij: ‘Iemand had twee zonen. De jongste van hen zei tegen zijn vader: “Vader, geef mij het deel van uw bezit waarop ik recht heb.” De vader verdeelde zijn vermogen onder hen. Na enkele dagen verzilverde de jongste zoon zijn bezit en reisde af naar een ver land, waar hij een losbandig leven leidde en zijn vermogen verkwistte. Toen hij alles had uitgegeven, werd dat land getroffen door een zware hongersnood, en begon hij gebrek te lijden. Hij trok eropuit en verhuurde zich aan een van de inwoners van dat land, die hem op het veld zijn varkens liet hoeden. Hij had graag zijn maag willen vullen met de peulen die de varkens te eten kregen, maar niemand gaf ze

hem. Toen kwam hij tot zichzelf en dacht: De dagloners van mijn vader hebben eten in overvloed, en ik kom hier om van de honger. Ik zal naar mijn vader gaan en tegen hem zeggen: “Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u, ik ben het niet meer waard uw zoon genoemd te worden; behandel mij als een van uw dagloners.” Hij vertrok meteen en ging op weg naar zijn vader.

Zijn vader zag hem in de verte al aankomen. Hij kreeg medelijden en rende op zijn zoon af, viel hem om de hals en kuste hem. “Vader,” zei zijn zoon tegen hem, “ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u, ik ben het niet meer waard uw zoon genoemd te worden.” Maar de vader zei tegen zijn knechten: “Haal vlug het mooiste gewaad en trek het hem aan, doe hem een ring aan zijn vinger en geef hem sandalen. Breng het gemeste kalf en slacht het. Laten we eten en feestvieren, want deze zoon van mij was dood en is weer tot leven gekomen, hij was verloren en is teruggevonden.” En ze begonnen feest te vieren.

De oudste zoon was op het veld. Toen hij naar huis ging en al dichtbij was, hoorde hij muziek en gedans. Hij riep een van de knechten bij zich en vroeg wat dat te betekenen had. De knecht zei tegen hem: “Uw broer is thuisgekomen, en uw vader heeft het gemeste kalf geslacht omdat hij hem gezond en wel heeft teruggekregen.” Hij werd woedend en wilde niet naar binnen gaan, maar zijn vader kwam naar buiten en probeerde hem tot andere gedachten te brengen. Hij zei

tegen zijn vader: “Al jarenlang werk ik voor u en nooit ben ik u ongehoorzaam geweest als u mij iets opdroeg, en u hebt mij zelfs nooit een geitenbokje gegeven om met mijn vrienden feest te vieren. Maar nu die zoon van u is thuisgekomen, die uw vermogen heeft verkwanseld aan de hoeren, hebt u voor hem het gemeste kalf geslacht.” Zijn vader zei tegen hem: “Mijn jongen, jij bent altijd bij me, en alles wat van mij is, is van jou. We kunnen toch alleen maar feestvieren en blij zijn? Want je broer was dood en is weer tot leven gekomen, hij was verloren en is teruggevonden.”

### Overweging

De geschiedenis van Jacob en Esau is klassiek. Hier zien we hoe broers vijanden en weer broers worden. Jacob worstelt met een nachtelijke tegenstander die tevens zijn dubbelganger lijkt, en zijn broer: hij worstelt met zichzelf, met God en met Esau. Dat leert ons dat werkelijke verzoening alleen lukt als deze drie relaties samengaan. Het woord verzoening is mij van huis uit als katholiek niet zo vertrouwd. Geleidelijk aan heb ik begrepen dat het een soort van werkwoord is: werken aan verzoening, als een proces. De limousine van ‘het familiediner’ is daarvan enigszins een karikatuur, al moeten we toegeven dat ook hier een steunpunt van buitenaf kan helpen. Het kan de zaak ook slechter maken, maar daar horen we doorgaans minder over. Wat de camera en de limousine is voor de tv-kijker, dat is voor ons vandaag de liturgie: daaraan deelnemen vraagt tegelijkertijd van ons om eventuele conflicten met onze medemensen nog eens grondig te bezien.

Dat kost inspanning: Jacob begrijpt dat als hij Esau wil overladen met geschenken. Esau weigert, hij heeft genoeg, maar Jacob beseft dat hij dan niet moet zeggen: dan maar niet! Jacob blijft aandringen en geeft Esau tenslotte een geschenk. Hij verbindt dat met het aangezicht van God dat hij in de ontmoeting met Esau waarneemt. Een gewaagde uitleg van de voormalige opperrabbijn Jonathan Sacks is: Jacob geeft hier de zegen aan Esau die hij eerder van hem had gestolen (*Genesis*, p. 194). De kudden die Jacob geeft zijn de concrete rijkdom die Jacob had verworven. Alles koek en ei? Verzoening blijft een riskante zaak en Jacob blijft de slimme strateeg. Esau spreekt met Jacob af om elkaar in Seir te treffen. Maar wat zien we? Jacob breekt op naar Soekkot. Wellicht meende hij dat de zaak nu eerst maar even tot rust moet komen, alvorens met elkaar verder te praten!

Rivaliteit en verzoening hebben we niet met vreemden of mensen ver weg. De jaloezie van wat we bij een ander zien is altijd bij een ander dichtbij: het gras van de buurman ervaren we als groener, niet het gras van iemand aan de andere kant van de aardbol. We begeren de partner van onze naasten, niet de partner van volkomen onbekenden.

Hiermee zijn we als vanzelf bij het verhaal van de verloren zoon aangekomen.

Het verhaal houdt het midden tussen een parabel en een exempel. Ik denk dat parabellen met name als functie hebben om ons wakker te schudden, ons verontwaardigd te maken of paf te doen staan. Daarmee kunnen we zicht krijgen op het perspectief van God dat zo anders is dan onze dagelijkse maatstaven: het koninkrijk der hemelen, dat is: het koninkrijk van God, is geen verlengstuk van wat we toch al vonden.

Helaas is door eeuwen van prediking het aanstootgevende van dit verhaal nogal verdoezeld. Soms wordt de oudere broer die thuisblijft voorgesteld als een schurk of een benepen figuur, terwijl de verloren zoon zo’n beetje als de rechtvaardige en de held wordt gezien. Een mevrouw in het leerhuis vertelde me eens het volgende: “ik ga een paar keer per week naar mijn moeder die enige zorg nodig heeft. Ik doe dat graag. Maar mijn zus die ver weg woont komt maar één keer per maand. Waar ik het dan wel eens moeilijk mee heb is dat mijn moeder opgetogen is als mijn zus er is. Bij mij vindt ze dat doodgewoon.” Geen feest als deze vrouw bij haar moeder op bezoek gaat! Ik denk dat ze gelijk heeft dat ze daar moeite mee heeft. Wij kunnen ons dat heel goed

voorstellen, denk ik. Zij is een beetje als die oudere broer die thuis is gebleven bij zijn vader en hem dagelijks heeft geholpen. Voor hem was er geen feest. Maar nu die lapzwans thuiskomt wordt er een kalf geslacht! Is dat eerlijk?

Als we die eerlijke verontwaardiging niet kunnen aanvoelen gaat het verhaal aan ons voorbij. Die broer die thuisblijft heeft groot gelijk! Hoe gaat het verhaal ons verder meenemen? Allereerst krijgen we het vermoeden dat het niet om de verloren zoon draait, maar dat de oudere broer de eigenlijke hoofdpersoon is van dit verhaal. Toch wordt hij vaak vergeten en is de parabel genoemd naar de verloren zoon.

En laten we eens kijken hoe het verhaal de relaties tussen deze mensen in kaart brengt. De vader spreekt over “mijn zoon die dood was en weer leven is geworden”. Het herinnert aan het joodse gebruik om God te danken “God, die de doden doet herleven”, “ha-mechayyei ha-metiem”, als je iemand lang niet hebt gezien. De oudste zoon is verontwaardigd en voelt niet die intieme relatie die zijn vader voor de verloren zoon voelt. Hij zegt: “die zoon van u”. Hij distantieert zich van zijn broer en tegelijkertijd ook van zijn vader. De vader herstelt de relatie door te zeggen: “al het mijne is van jou”. Vervolgens zegt de vader, en ik denk dat daarin de essentie ligt: “Jouw broer hier was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is gevonden”. Niet: “mijn zoon”, maar “jouw broer”.

De oudste broer stond volkomen in zijn recht door te herinneren aan het feest dat hij nooit heeft gekregen. Maar de vader probeert de horizon van deze zoon te openen: het feest dat we organiseren is ook jouw feest. Het is immers jouw broer die is teruggekeerd.

De oudste broer zie ik graag als een rechtvaardige, die dan ook volkomen in zijn recht staat. Het schokkende is echter dat deze parabel méér vraagt dan het gewone, namelijk een betrokkenheid op de ander die verder gaat dan je eigen recht. Het gaat hier om een rechtvaardigheid die niet een contrast vormt met de laksheid van anderen (al is die nog zo terecht), maar die de ander van meet af aan insluit. De zorg vóór en betrokkenheid óp de ander is de sleutel tot het koninkrijk van God waarin de zaken net even anders gaan dan we gewend zijn.

Wij mensen hebben de neiging om ons altijd weer met anderen te vergelijken. De hele bonuscultuur is erop gericht de naijver en jaloezie te stimuleren en zo tot grotere prestaties te komen. Ik was gelukkig toen ik een ton verdiende tot het moment dat ik hoor dat mijn collega een bonus van 30.000 er bovenop heeft gekregen. Nu ben ik ongelukkig geworden. Zowel het inkomen als de bonus is helaas fictief, niet op mij van toepassing. Maar wel even dit: vergelijken met de ander schept afstand en wrok. We noemen dat ook wel: “het boze oog”, dat alles berooft van vreugde en medemenselijkheid. Dat “boze oog” is geen achterhaald magisch idee, maar is maar al te reëel. De vader in de parabel probeert zijn oudste zoon van die wrok te bevrijden die zelfs de vreugde van de behouden thuiskomst dreigt te vernietigen. Jezelf altijd maar met een ander vergelijken is het recept voor onvrede en wrok. Je verheugen in wat de ander heeft en wat jij daarmee ook ontvangt aan vreugde is kennelijk een beter recept.

Zou onze dame van het leerhuis hiermee geholpen zijn? Ik denk het wel: ook zij ziet haar zus immers niet vaak en die ene keer dat hun moeder wordt opgefleurd door die komst kan ook voor haar bron van vreugde zijn. Tegelijkertijd voelen we wel aan dat het hier om een bijna bovenmenselijke openheid voor de ander gaat. En daarin schuilt dan ook het aanstootgevende van deze parabel: tot die openheid en verbondenheid worden we opgeroepen. Eenvoudig is het niet. Wel licht er iets op van het koninkrijk van God...

“Al het mijne is van jou”. Een royale geste! Om nog een dimensie aan deze rijke geschiedenis toe te voegen: de kerkvaders hebben deze parabel wel toegepast op de verhouding van jodendom en

christendom. Het christendom, afkomstig uit de heidenen, is als de verloren zoon die thuiskomt bij de vader. Het jodendom is al bij de vader. Het is een wonderlijk gegeven dat dit bij de kerkvaders is te vinden: het jodendom hoeft zich niet tot God te bekeren want ze zijn altijd al bij God. Het christendom daarentegen bekeert zich vanuit het heidendom tot God. Op deze wijze hebben beide religies een essentiële rol in de heilsgeschiedenis. Toegegeven, hiermee zijn niet alle religies in een zinvolle samenhang geplaatst, om te beginnen de islam niet, en ook boeddhisme niet, enzovoort. Dat konden de kerkvaders ook niet weten! Maar wel doet deze uitleg recht aan het feit dat het jodendom de wijsheid van God doorgegeven heeft aan het christendom, niet omgekeerd. De trouw van het jodendom aan de Torah en aan de geboden is niet een klein detail, dat opgeheven is met de komst van Jezus Christus. Eerder integendeel: Christus is gekomen om de Wet gestand te doen, niet om de Wet op te heffen.

Deze uitleg biedt veel stof tot nadenken. Het betekent ook dat we in onze relaties met het jodendom ons mogen verheugen in de rijkdom van die religie. Dat het jodendom zich als oudste zoon ook zou kunnen verheugen in de terugkeer van de verloren zoon, het christendom, is niet aan ons. Die uitdaging ligt er voor het jodendom zelf!

**Slottekst:** Henri Nouwen

Hoe vreemd het ook klinkt: diep in mijn hart voelde ik afgunst tegenover de eigenzinnige zoon. Het is de emotie die in mij opwelt als ik zie dat mijn vrienden uitbundig van het leven genieten, terwijl ze allerlei dingen doen die ik veroordeel. Ik heb hun gedrag wel verwerpelijk of zelfs immoreel genoemd, maar ik heb me tegelijkertijd vaak afgevraagd, waarom ik er eigenlijk niet aan mee durfde te doen.

Ekklesia Leiden  
Rapenburg 100  
2311GA Leiden.  
[www.ekkesialeiden.nl](http://www.ekkesialeiden.nl)  
[info@ekkesialeiden.nl](mailto:info@ekkesialeiden.nl)